

«Μπε μουλόχα, βγε τσουκνίδα»

(Πώς αυτογιατροπορευόμασταν στην παιδική μας ηλικία)

Ιωάννης Τσίκουλας
Καθηγητής Παιδιατρικής Α.Π.Θ.

Α. Θεραπευτικές μέθοδοι

Κατά τις ατέλειωτες ώρες των παιχνιδιών μας και των κατρακυλισμάτων μας στο ανοιξιάτικο γρασίδι συχνά ένας από μας έβγαζε μια κραυγή πόνου, όταν τύχαινε να πιάσει με τα χέρια του ή να ακουμπήσει με τα πόδια του μια τσουκνίδα. Ξέραμε όμως τι να κάνουμε τότε, όπως είχαμε διδαχθεί από τους γονείς μας αλλά και από το μεγάλο Πανεπιστήμιο του δρόμου και της αλάνας: Αρπάχναμε μια μολόχα και τρίβαμε τα φύλλα της με δύναμη πάνω στις «φουλτάκες» που μας προξενούσε η τσουκνίδα*. Η μαλακτική επίδραση της μολόχας που «έμπαινε» στο δέρμα και εξουδετέρωνε τις ερεθιστικές ουσίες της τσουκνίδας που «έβγαινε» και η ευεργετική επίδραση που ασκούσαν στην ψυχή μας οι παρήγορες λέξεις που προφέραμε, έφερναν την πολυπόθητη ανακούφιση από τον αφόρητο πόνο και τη φαγούρα.

Η μολόχα ήταν ένα κλασικό γιατροσόφι ή «ιλιάτσι» από αυτά που χρησιμοποίησαν γενιές ολόκληρες και που βοήθησαν να αντιμετωπίσουν πολλές καταστάσεις τότε που δεν υπήρχαν προσεγγίσιμοι γιατροί και γιατρικά. Στέκομαι με σεβασμό και δέος μπροστά σ' αυτά τα γιατροσόφια που γιατροπόρεψαν (και μερικά συνεχίζουν ακόμα) εμάς τους ίδιους, τους γονείς μας και τους προγόνους μας. Η μνημόνευσή τους και η ανάμνηση της πίστης που είχαμε στην ωφέλειά τους μας φέρνουν μια γλύκα στην ψυχή. Τα έχουμε συνδέσει με την ελπίδα της αντιμετώπισης της αρρώστιας και με τη χαρά της ανάρρωσης. Ως γιατρός και ως πανεπιστημιακός δάσκαλος και ερευνητής μπορώ τώρα να κρίνω ότι πολλά γιατροσόφια ήταν πράγματι σωτήρια και είχαν επιστημονική βάση. Κάποια βέβαια ήταν προϊόντα προλήψεων, δεισιδαιμονιών ή επιπόλαιων και ε-

πιφανειακών συμπερασμάτων όσον αφορά στη χρησιμότητά τους και κάποια μπορεί να ήταν και βλαβερά.

Θα ήταν λοιπόν σκόπιμο να θυμηθούμε κάποια γιατροσόφια αφ' ενός για να νοσταλγήσουμε χρόνια περασμένα και αφ' ετέρου για να κλίνουμε το γόνυ στον αγώνα που έκαναν οι γονείς μας για να μας μεγαλώσουν μ' αυτά.

Τα γιατροσόφια που θυμάμαι ή που έχω επιμελώς συλλέξει επί χρόνια από ανθρώπους «παλιοκαιρίσιους» είναι άπειρα. Εδώ θα περιορισθώ σ' αυτά που ξέραμε εμείς ως παιδιά, που ακούγαμε ή βλέπαμε να εφαρμόζουν οι μεγάλοι και τα εφαρμόζαμε μόνοι μας στην καθημερινή μας ζωή, όταν παίζαμε στους δρόμους και στις αλάνες ή τριγυρνούσαμε στα χωράφια και στα ρουμάνια, όπως το «μπε μουλόχα, βγε τσουκνίδα» που ανάφερα στην αρχή.

Έτσι, όταν μας τσιμπούσε μέλισσα ή σφήκα βάζαμε πάνω στο τσίμπημα λάσπη. Βέβαια λάσπη βρίσκαμε, όταν ήμασταν κοντά σε βρύση ή σε ρυάκι αλλιώς φτύναμε στο χώμα και κάναμε λάσπη με το σάλιο και αν χρειαζόμασταν μεγαλύτερη ποσότητα ουρούσαμε στο χώμα, κάναμε λάσπη με τα ούρα και είχαμε την πολυπόθητη θεραπευτική ουσία. Τα ούρα ήταν θεραπευτικά και για κοψίματα και πληγές κάθε είδους. Πόσες φορές δεν είχα ακούσει από τους μεγάλους τη συμβουλή, «κατούρσι του να σι πιράσ», προκειμένου για κόψιμο ή πληγή. Το αίμα από τραύμα ή κόψιμο δεν το αφήναμε ποτέ να χυθεί. Το ρουφούσαμε πριν το ουρήσουμε γιατί ήταν το «κρασί του Θεού» και δεν έπρεπε να πέσει στο χώμα.

Όταν κάποιος είχε επίμονο λόξυγκα έπρεπε να του πούμε κάτι για να τρομάξει και συνήθως του λέγαμε ξαφνικά «πέθανι η μάνα σ'» ή του δίναμε ένα χαστούκι. Η ίδια θεραπεία ίσχυε και για το «κρί-

* Επαναλαμβάνοντας, όσο διάστημα τα τρίβαμε, τις λέξεις «μπε μουλόχα, βγε τσουκνίδα», εις άπταιστον χαλκιδικιώτικη διάλεκτο.

θαράκι» του ματιού. Για το κριθαράκι όμως υπήρχαν δύο επιπλέον θεραπευτικές μέθοδοι: το «γαύγισμα» με το οποίο το φοβερίζαμε λέγοντάς του «γαβ-γαβ κριθαράκι», οπότε φοβόταν και έφευγε, και η άλλη μέθοδος ήταν το τρίψιμο με σκόρδο.

Το κλου κατά την παραμονή μας στην εξοχή ήταν να ορμούμε να πιούμε νερό όπου βρίσκαμε πηγή ή βεράγγα γιατί ήταν «χωνευτικό».

Τι τάχα να χωνεύαμε εκείνα τα χρόνια;

Όταν ήμασταν μόνοι στο σπίτι ξέραμε ότι, αν καιγόμασταν στο τζάκι ή τη σόμπα, έπρεπε να βάλουμε μελάνι. Αν είχαμε αγκίθα, έπρεπε να βάλουμε πάνω μια ζεστή ελιά να μαλακώσει το δέρμα για να τη βγάλουμε. Αν σταματούσε στον λαιμό μας αγκάθι από ψάρι, έπρεπε να φάμε μια σκληρή «κοριά» ψωμιού.

Β. Προληπτικές μέθοδοι

Εκτός από τα γιατροσόφια που ήταν για θεραπεία υπήρχαν και τα προληπτικά μέτρα, που είχαμε διδαχθεί να παίρνουμε, για να αποφύγουμε αρρώστιες ή δυσάρεστες καταστάσεις.

Θα αρχίσω από το «Θεού άρξασθε». Από μικροί είχαμε μάθει ότι, αν λέμε σε κάθε δύσκολη περίπτωση το: «Ιησούς Χριστός νικά και όλα τα κακά σκορπά», αυτό μας έδινε μια μεγάλη δύναμη και κουράγιο.

Κάτι που με στεναχωρούσε και μ' ενοχλούσε ιδιαίτερα ήταν τα χειροποίητα φυλαχτά, τα ονομαζόμενα «χαμαλιά», τα οποία μας τα φορούσαν για να μας φυλάνε. Τα χαμαλιά ήταν μικρά σακουλάκια υφασμάτινα παραγεμισμένα με διάφορα μικροαντικείμενα που δεν έμαθα ποτέ τι ήταν και μας τα κρεμούσαν με ένα κορδόνι απ' τον λαιμό ή τα καρφισώναν με μια παραμάνα στη φανέλα μας. Πολλές φορές ήταν ογκώδη και γινόταν αιτία σχολιασμού και περιγελάσματος από παιδιά παραθεριστών Σαλονικιών, που εκείνα είχαν σταυρούς για φυλαχτό.

Άλλα προληπτικά μέτρα που ξέραμε να εφαρμόζουμε μόνοι μας ήταν τα εξής:

Δεν έπρεπε να πηδούμε από ψηλά γιατί θα ουρούσαμε το βράδυ. Ποτέ δεν έπρεπε να αφήνουμε ανάποδα τα παπούτσια μας γιατί θα πεθαίναμε. Αν βλέπαμε να μπαίνουν στο σπίτι μας κάτι χοντρές καφετιές πεταλούδες που τις λέγαμε «θερμασιές», πιστεύαμε ότι θα αρρωστήσουμε από εμπύρετη αρρώστια «θέρμη» και για να προλάβουμε το κακό τις φτύναμε λέγοντας «τφου, τφου θερμασιά». Όταν παίζαμε ή παλεύα-

με και τύχαινε να «κουτρήσουμε» τα κεφάλια μας έπρεπε απαραίτητως μετά να φτύσουμε γιατί υπήρχε φόβος να γίνει η μάνα μας βόδι. Τον ίδιο κίνδυνο αντιμετώπιζε πάλι η μάνα μας, αν μυρίζαμε κάποιο ψοφίμι (που εκείνα τα χρόνια ήταν συχνό φαινόμενο στον Πολύγυρο να μένει άθαφτο κάποιο ζώο και να βρωμοκοπάει ο τόπος). Έτσι είτε κουτρώσαμε τα κεφάλια μας είτε μυρίζαμε ψοφίμι έπρεπε να πούμε «τφου, τφου να μη γέν' η μάνα μ' βόδ'».

Ποτέ δεν τρώγαμε μυαλό κότας γιατί κινδυνεύαμε να γίνουμε κοκορόμυαλοι. Αντιθέτως επιδιώκαμε να τρώμε γλώσσες ζώων ή πουλιών για να γίνουμε γραμματιζόμενοι και ιδιαίτερα δικηγόροι. Ποτέ δεν έπρεπε να βλέπουμε σε καθρέφτη τη νύχτα γιατί θα χάναμε την ομορφιά μας. Την ομορφιά μας επίσης θα χάναμε, αν μυρίζαμε το χώμα όταν το έβρεχε η βροχή. (Μια ξεχασμένη πολύτιμη ευωδιά που τώρα μας τη στέρησε το τσιμέντο.) Ποτέ δεν έπρεπε να αφήνουμε αφάγωτη την τελευταία «χαψιά» του φαγητού γιατί θα μας «άφηνε το τυχερό». Ποτέ δεν έπρεπε να επιχειρήσουμε να μετρήσουμε τα άστρα γιατί θα γεμίζαμε σπυριά.

Και βέβαια έπρεπε να ξέρουμε να προφυλαχθούμε από το μάτιασμα. Αν κινδυνεύαμε από κάποιον που είχε «κακό μάτι» είχαμε διδαχθεί να σχηματίζουμε κάτι σαν διχάλα με τα δάχτυλά μας και έχοντας το χέρι μας μέσα στην τσέπη μας ή πίσω στην πλάτη μας για να μην το βλέπουν να λέμε συγχρόνως «γυαλιά καρφιά στα μάτια σ'». Στην τελευταία τάξη του Δημοτικού είχα παραμείνει στο κρεβάτι για πολλούς μήνες από μια αρρώστια του ποδιού μου. Όταν άρχισα να κυκλοφορώ δειλά-δειλά με τη βοήθεια μπαστουνιού κουτσαίνοντας και παραπατώντας ο φόβος της μάνας μου, που μου τον είχε υποβάλει, ήταν να μην με ματιάσουν. Λοιπόν ανελλιπώς, μόλις μου μιλούσε κάποιος, το χέρι μου διχάλα και έλεγα και τα λόγια που έπρεπε. Το έκανα όμως τόσο βιαστικά και αδέξια, που πιστεύω ότι κάποιοι θα το 'παιρναν χαμπάρι. Εν τω μεταξύ εκτός που κούτσαινα είχα γίνει σαν μπαλόκι από περιττά κιλά, το πρόσωπό μου είχε ασπρίσει από την κλεισούρα (είχε γίνει σαν «αγέν' του προυζύμι» όπως έμαθα ότι το είχε χαρακτηρίσει μια γειτόνισσά μας). Με όλα αυτά, καημένη μάνα, τι να ζηλέψουν και τι να λιμπιστούν για να με ματιάσουν. (Είπατε τίποτε για κουκουβάια και κουκουβαούδ';)

Στην πρόληψη επίσης συμπεριλαμβάνονται

και κάποιοι έμμετροι κανόνες περί υγιεινής διαβίωσης και «ευ ζειν» καθώς και μελλοντικής προκοπής, τους οποίους ξέραμε και σεβόμασταν.

Ένας κανόνας ήταν:

Τετάρτη και Παρασκευή τα νύχια σου μην κόψεις
την Κυριακή να μην λουστεις
αν θέλεις να προκόψεις.

Άλλος είχε ως εξής:

Πχιέ νιρό
νάχ'ς του κιφάλι σ' γιρό

Τέλος ένας βαρυσήμαντος κανόνας έλεγε:

Έχε τα πόδια σου ζεστά,
την κεφαλή σου κρύα
τον στόμαχό σου ελαφρύ,
γιατρού μην έχεις χρεία.

Όσον αφορά στον τελευταίον αυτόν κανόνα όσο μπορούσα τηρούσα τα πόδια μου ζεστά, την κεφαλή μου κρύα και ίσως και τον στόμαχό μου ελαφρύ. Η τελευταία όμως φράση του κανόνα με προβλημάτιζε σοβαρά. Τι σήμαινε το «γιατρού μην έχεις χρεία». Εμείς χρεία λέγαμε το αποχωρητήριο (το W.C. όπως το λέμε σήμερα). Πώς λοιπόν συνδέεται ο γιατρός με τη χρεία. Μετά πολύ καιρό έντονου προβληματισμού κατέληξα ότι θα πει να μην έχεις κλεισμένο κανένα γιατρό μέσα στη χρεία σου, μέσα δηλαδή στο αποχωρητήριό σου. Και βέβαια καθώς εμείς δεν είχαμε, ευτυχώς, κανένα γιατρό κλεισμένο στη χρεία μας, ένιωσα ευτυχής που μπορούσα να ακολουθώ και την τελευταία φράση του κανόνα.

Ωραία χρόνια της αθωότητας. Χαμένα ανεπιστρεπті.

